

HARAKATLI O'YINLAR ORQALI NUTQ NUQSONIGA EGA BO'LGAN BOLALARNI NUTQINI RIVOJLANTIRISH

Kimyo xalqoro universiteti

Logopediya yo'nalishi MSPD-1U talabasi

Berdibekova Zilola Sherzod qizi

Annotatsiya. Mazkur maqolada harakatli o'yInlar orqali nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalarning nutqini rivojlantirish usullari va samaradorligi tahlil qilinadi. Harakatli o'yInlar bolalarning nutq rivojlanishini faollashtiruvchi va mustahkamlovchi samarali vosita hisoblanadi. Nutq nuqsonlariga ega bo'lgan bolalar uchun harakatli o'yInlar nafaqat jismoniy rivojlanish, balki til ko'nikmalarini oshirishga ham yordam beradi. Maqolada harakatli o'yInlar orqali so'z boyligini oshirish, fonetik va grammatik qoidalarni o'zlashtirish, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini mustahkamlash kabi jihatlar ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: harakatli o'yInlar, nutq rivojlanishi, til ko'nikmalari, grammatik ko'nikmalar, mantiqiy fikrlash, ijtimoiy muloqot, emotsional rivojlanish, pedagogik yondashuvlar, nutq terapiyasi, interaktiv o'yInlar, logopedik yordam.

Аннотация. В данной статье анализируются методы и эффективность развития речи у детей с речевыми нарушениями с помощью подвижных игр. Подвижные игры рассматриваются как эффективное средство активизации и укрепления речевого развития детей. Для детей с речевыми нарушениями подвижные игры помогают не только в физическом развитии, но и в улучшении речевых навыков. В статье рассматриваются аспекты расширения словарного запаса, освоения фонетических и грамматических норм, развития логического мышления и укрепления социальных навыков общения через подвижные игры.

Ключевые слова: игры-действия, речевое развитие, языковые навыки, грамматические навыки, логическое мышление, социальное общение, эмоциональное развитие, педагогические подходы, логопедия, интерактивные игры, логопедия.

Annotation. This article analyzes the methods and effectiveness of developing speech in children with speech disorders through physical games. Physical games are considered an effective tool for activating and strengthening children's speech development. For children with speech disorders, these games not only contribute to physical development but also help improve language skills. The article examines aspects such as expanding vocabulary, mastering phonetic and grammatical rules, enhancing logical thinking, and reinforcing social communication skills through physical games.

Keywords: action games, speech development, language skills, grammatical skills, logical thinking, social communication, emotional development, pedagogical approaches, speech therapy, interactive games, speech therapy.

Nutqning rivojlanishi har bir bola uchun muhim jarayon bo'lib, ayniqsa nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalar uchun bu jarayon alohida e'tibor talab qiladi. Nutq nuqsonlari bolaning umumiy rivojlanishiga, o'zini ifoda etishiga va ijtimoiy muloqotga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun, nutq terapiyasi va rivojlanishning samarali metodlarini izlash juda muhimdir. Nutq nuqsonlariga ega bo'lgan bolalar bilan ishlashda harakatli o'yinlar, ularning faolligini oshirish, motor va kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam berishi mumkin. Bu maqolada harakatli o'yinlar orqali nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalarning nutqini rivojlantirish usullari va samaradorligi tahlil qilinadi.

Harakatli o'yinlar – bu bolalar uchun nafaqat jismoniy rivojlanishni, balki ruhiy, emotsional va kognitiv jihatlarni ham rivojlantirishga yordam beradigan muhim faoliyatlardir. Nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalar uchun harakatli o'yinlar ko'pincha nutq rivojlanishining samarali vositasi bo'lishi mumkin. Harakatli o'yinlar nutq rivojlanishiga qaratilgan pedagogik faoliyatning muhim qismidir. Nutq nuqsonlariga ega bo'lgan bolalar uchun bu o'yinlar nafaqat jismoniy faollikni oshirishga yordam beradi, balki til ko'nikmalarini rivojlantirishda ham samarali vosita hisoblanadi. Ular orqali bolalar faqat jismoniy rivojlanish bilan cheklanmay, balki til ko'nikmalarini ham rivojlantiradilar.

Harakatli o'yinlarning til rivojlanishiga ta'siri

Harakatli o'yinlar bolalarning nutqini rivojlantirishda quyidagi jihatlarida ta'sir ko'rsatadi:

- **So'z boyligini oshirish:** Harakatli o'yinlar bolalarga turli so'zlarni eshitish, eslab qolish va ulardan foydalanish imkoniyatini beradi. Masalan, "topishmoq" yoki "jumlani to'ldir" kabi o'yinlar bolalarni yangi so'zlar va iboralar bilan tanishtiradi, shuningdek, ularga bu so'zlarni to'g'ri va aniq ishlatishni o'rgatadi.

- **Fonetik rivojlanish:** Nutq nuqsoniga ega bo'lgan bolalar uchun fonetik xatolarni tuzatish muhimdir. Harakatli o'yinlar (masalan, "takrorlash" yoki "so'zlar janjali") fonetik xatolarni tuzatish, tovushlarni aniq talaffuz qilishga yordam beradi. Bu jarayonda bola tovushlar va ularning o'zgarishlarini yaxshiroq anglaydi.

- **Grammatikani o'rganish:** Harakatli o'yinlar orqali bolalar grammatik jihatlarini o'rganishi mumkin. Masalan, o'yin davomida bola jummalarni to'g'ri shakllantirishga, fe'l va otlarni joylashtirishga, so'z tartibini saqlashga o'rgatish mumkin. Bu usul orqali bola grammatik tushunchalarni ko'rish va amalda qo'llashni o'rganadi.

- **Grammatik ko'nikmalarni rivojlantirish:** O'yinlar orqali bolalar sintaktik tuzilmalardan foydalanishni o'rganadilar. Ular o'yin jarayonida so'zlarning tartibini, gaplarning to'g'ri tuzilishini o'rganadilar, bu esa nutqning grammatik jihatlarini mustahkamlashga yordam beradi.

- **Ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish:** O'yinlar orqali bolalar boshqa bolalar bilan muloqot qilishni, ularning fikrlarini tinglashni va o'z fikrlarini ifodalashni o'rganadilar. Bu jarayon ularning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

- **Emotsional holatni yaxshilash:** Harakatli o'yinlar bolalarda hissiy holatni mustahkamlashga, ijobiy kayfiyatni rivojlantirishga yordam beradi. O'yinlar bolalarga o'zlarini ifoda etishda, o'z his-tuyg'ularini boshqarishda yordam beradi.

Harakatli o'yinlar va mantiqiy fikrlash

Nutq nuqsonlariga ega bolalar ko'pincha mantiqiy fikrlashda ham qiyinchiliklarga duch keladilar. Harakatli o'yInlar, ayniqsa, mantiqiy tuzilma va voqealar ketma-ketligini rivojlantirishga yordam beradi. Masalan:

- **“Kim nima qiladi?” o'yini** orqali bolalarga sabab–natija munosabatlarini tushunish, harakatlarni to'g'ri ketma-ketlikda tasavvur qilishni o'rgatish mumkin. Bu o'yinda bolalar biror bir vazifani bajarayotganda, ularning nutqini rivojlantirishga yordam beradigan dialoglar va so'zlarni ishlatadilar.

- **“Topishmoq” o'yini** mantiqiy fikrlashni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi, chunki bola javobni topish uchun tafakkurini ishlatadi va shu bilan birga yangi so'zlar o'rganadi.

Harakatli o'yinlar va ijtimoiy muloqot

Nutq nuqsonlariga ega bo'lgan bolalar ko'pincha boshqalar bilan ijtimoiy muloqotda qiyinchiliklarga duch keladilar. Harakatli o'yInlar, bolalarning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi:

- **Kooperativ o'yinlar** orqali bolalar guruhda ishlash, boshqalar bilan fikr almashish va bir-birini tinglashni o'rganadilar. Bu, o'z navbatida, nutqni rivojlantirish va nutq muammolarini bartaraf etish uchun muhim omildir.

- **“Tez ayt” o'yini** bolalarni so'zlarni tez va aniq aytishga majbur qiladi, shu bilan birga ular o'z o'rtoqlariga nisbatan ishonch va hurmatni rivojlantiradilar.

Harakatli o'yinlarning emotsional rivojlanishga ta'siri

Harakatli o'yinlar bolaning emotsional holatiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Nutq nuqsoniga ega bolalar ko'pincha o'zlarini ifoda etishda qiynalishi mumkin, bu esa ularning o'zini past baholashiga olib keladi. Harakatli o'yinlar orqali bolalar:

- O'zlarini erkin his qilishni o'rganadilar.
- Stressni kamaytirish va ijtimoiy tashvishlarni yengish imkoniyatiga ega bo'ladilar.
- Nutqni rivojlantirishda o'z ishtirokini sezilarli darajada oshiradilar.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, harakatli o'yinlar bolalarning nutqini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Ayniqsa, nutq nuqsonlariga ega bolalar

uchun bu o'yinlar nafaqat til ko'nikmalarini, balki mantiqiy fikrlash, emotsional barqarorlik va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. O'yin davomida bolalar o'zlari uchun qiziqarli va foydali faoliyatlarni bajaradilar, bu esa ularning nutqini va umumiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Pedagoglar, ota-onalar va nutq terapevtlarining harakatli o'yinlarni faoliyat jarayoniga qo'shishi, nutq nuqsoniga ega bolalar uchun muhim yordam bo'lishi mumkin. Nutq nuqsonlariga ega bo'lgan bolalar uchun harakatli o'yinlar nafaqat psixologik va emotsional rivojlanishni qo'llab-quvvatlaydi, balki til rivojlanishining barcha sohalarini, jumladan, so'z boyligi, talaffuz, grammatika va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Bu metod, ayniqsa, nutq kamchiliklarini tuzatish va nutqni yaxshilashga qaratilgan logopediya amaliyotida samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xamidov I. Nutqni rivojlantirishda o'yinlarning roli. Toshkent: Science and Education Publishing.
2. Nazarov S. Logopediya va nutq terapiyasi. Toshkent: G'azal nashriyoti.
3. Baxramov X. Bolalar psixologiyasi va nutq rivojlanishi. Toshkent: Ta'lim nashriyoti.
4. Sattarova D. Pedagogik texnologiyalar va nutqni rivojlantirish. Toshkent:
5. Azimov M. (2017). Nutq va tilshunoslik asoslari. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.